

บทความวิจัย (Research Article)

ฟ้อนบวงสรวงกู่พันนา

Fon Buangsuang Ku Phanna

ศุทธิณี สมศรี /Soottinee Somsri

อาจารย์, มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี

Lecturer, Udon Thani Rajabhat university

Somsri2813@hotmail.com

Received: March 15, 2025 Revised: April 4, 2025. Accepted: April 22, 2025. Published: April 30, 2025

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาประวัติความเป็นมาของปราสาทขอมกู่พันนา 2) สร้างสรรค์กระบวนการฟ้อนสำหรับการบวงสรวงปราสาทขอมกู่พันนาโดยศึกษารูปแบบและลักษณะของการสร้างสรรค์งานฟ้อนสำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพ จากเอกสาร ตำรา วรรณกรรมพื้นถิ่น เพื่อนำมาใช้ในการวิเคราะห์และเป็นแนวคิดสำคัญในการประดิษฐ์ท่ารำเป็นเอกลักษณ์ของผลงานและผู้วิจัยได้ใช้แนวคิดจากกระบวนการประดิษฐ์ท่าฟ้อนแม่บทอีสานของฉวีวรรณ ดำเนิน (พันธุ) ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง พื้นบ้าน (หมอลำ) ประจำปี 2536 มาประดิษฐ์ท่าฟ้อนรำและนำข้อมูลทั้งหมดนำเสนอเป็นรูปแบบนาฏศิลป์พื้นบ้านอีสานโดยใช้นักแสดงทั้งหมด 2 คน ชาย 1 คน หญิง 1 คน เพื่อเป็นต้นแบบการฟ้อนรำทั้งชายและหญิง ในด้านการแต่งกาย ผู้วิจัยได้แนวคิดและแรงบันดาลใจจากลักษณะการแต่งกายของผู้ชายและผู้หญิงชาวอีสานของท้องถิ่นซึ่งได้แต่งกายด้วยผ้าครามพื้นเมืองและเสื้อแขนกระบอกสีขาว ได้แบ่งการแสดงออกเป็น 3 ช่วง ดังนี้ ช่วงที่ 1) สื่อให้เห็นถึงการกราบไหว้บูชาขอขมาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ดูแลปกป้องรักษาปราสาทขอมกู่พันนาและชาวบ้านพันนาช่วงที่ 2) สื่อให้เห็นถึงประวัติความเป็นมาของปราสาทขอมกู่พันนาช่วงที่ 3) สื่อให้เห็นถึงความร่วมแรงร่วมใจจัดงานบุญข้าวเจี้ยกัษ เพื่อบวงสรวงองค์ปราสาทขอมกู่พันนา

ผลการวิจัยพบว่า ปราสาทขอมกู่พันนาเป็นแหล่งโบราณคดีที่สำคัญเป็นแหล่งยึดเหนี่ยวจิตใจของชาวบ้านตำบลพันนาและพื้นที่ใกล้เคียง ผู้วิจัยได้ประดิษฐ์กระบวนการท่ารำหลักซึ่งได้นำกระบวนการท่ารำจากท่ารำฟ้อนแม่บทอีสานจำนวน 7 ท่า จากกระบวนการฟ้อนทั้งหมด 78 ท่า ตามจังหวะห้องดนตรี ได้แก่ ท่าพระพรหมสี่หน้า ท่าช้างเทียมแม่ ท่าคนหาเหยง ท่าพิเภกถวายครู ท่ากินรีชมดอกไม้ ท่าหนุ่มมานถวายแหวนและท่าอุทุมมโนราห์ เพื่อเป็นผลงานสร้างสรรค์ที่ทรงคุณค่าต่องานศิลปะการแสดงในโอกาสต่อไป

คำสำคัญ: ฟ้อน, บวงสรวง, กู่พันนา

Abstract

This research aims to 1) study the history of the Khmer sanctuary, *Ku Phanna* and 2) create a unique dance repertoire for the worship ceremony of the sanctuary. A qualitative research approach was employed, drawing upon documents, texts, and local literature to analyze and conceptualize the development of distinctive dance movements. The creative process was guided by the traditional Esan dance framework established by Chaweewan Damnoen (Phanthu), National Artist in Folk Performing Arts (*Mor Lam*) in 1993. This repertoire

features two performers—one male and one female—and serves as a prototype for both male and female dancers. The costume design was inspired by traditional Esan attire, with performers dressed in indigo-dyed fabric and white long-sleeved blouses, reflecting the cultural heritage of the region. The performance is divided into three segments: 1) paying homage and seeking forgiveness from the sacred entities protecting the Khmer sanctuary Ku Phanna and the local community, 2) illustrating the historical background of the sanctuary, and 3) showcasing the unity of the local people in organizing the “*Boon Khao Jee Yak*” festival to worship the sanctuary.

The results reveal that the Khmer sanctuary Ku Phanna is a significant archaeological site and a spiritual anchor for the residents of Phanna Subdistrict and nearby areas. The researcher developed a creative dance repertoire that incorporates seven principal movements selected from the 78 traditional Esan dance movements. These include *Phra Phrom Si Na*, *Chang Tiam Mae*, *Kon Kha Yaeng*, *Phiphek Thawai Khru*, *Kinnari Chom Dok Mai*, *Hanuman Thawai Waen*, and *Un Manora*. These movements contribute to valuable creative work in traditional performing arts and offer a significant cultural resource for future events.

Keywords: *fon*, worship ceremony, Ku Phanna

บทนำ

พื้นที่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือหรือภาคอีสาน มีประเพณีสืบทอดกันมาของคนในท้องถิ่นตั้งแต่สมัยโบราณหลายประเพณี ก่อนจะทำการมงคลใด ๆ ก็จะต้องมีการประกอบพิธีบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ การกราบไหว้สักการะบวงสรวงตามความเชื่อที่สืบทอดกันมาตั้งแต่ครั้งโบราณกาล โดยมีพื้นฐานทางอุดมการณ์ของชาวอีสานเกิดจากการผสมผสานแนวความเชื่อทางด้าน พุทธศาสนา ศาสนาพราหมณ์ และการนับถือผี แสดงออกผ่านการดำเนินชีวิต พิธีกรรมและจารีตชุมชนและวิถีกระทำการต่าง ๆ ตลอดจนการประกอบพิธีบวงสรวงในโอกาสต่าง ๆ (สุทัศน์ ประทุมแก้ว และคณะ. 2563 : 68)

จากหลักฐานทางโบราณคดีปราสาทขอมกู่พินนา ตั้งอยู่บ้านพินนา ตำบลพินนา อำเภอสว่างแดนดิน จังหวัดสกลนคร เป็นโบราณสถานที่ถูกสร้างขึ้นราวพุทธศตวรรษที่ 18 สมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 แห่งอาณาจักรขอม เพื่อใช้เป็นศาสนสถานประจำสถานพยาบาล หรือที่เรียกว่า “อโรคยาศาล” ปราสาทบ้านพินนาประกอบด้วย ปราสาทประธาน ทรงสี่เหลี่ยมก่อมุข มียอดเดียว ก่อด้วยศิลาแลง ตั้งอยู่ทางด้านหน้า หรือทางทิศตะวันออก และมีวิหารตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ รอบปราสาทล้อมด้วยกำแพงศิลาแลง มีโคปุระหรือ ชุมประตูลูกช้างขนาดใหญ่ทางด้านทิศตะวันออก นอกกำแพงด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้มีสระน้ำขนาดเล็กรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ก่อด้วยศิลาแลงเป็นชั้นๆ มีน้ำขังตลอดทั้งปี จากการขุดค้นโบราณสถานเมื่อปี พ.ศ. 2542 พบโบราณวัตถุที่สำคัญ ได้แก่ เศียรพระวัชรธร ชิ้นส่วนพระโพธิสัตว์วัชรปรางค์ทรางครุฑ พระยมทรงกระบือ และชิ้นส่วนพระกรพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร ประติมากรรมเหล่านี้เป็นรูปเคารพในพุทธศาสนานิกายมหายาน ซึ่งมีรูปแบบศิลปะเขมรแบบบายน ราว พ.ศ. 1720 - 1780 กรมศิลปากรได้ประกาศ “กู่พินนา” เป็นโบราณสถานของชาติเมื่อวันที่ 8 มีนาคม 2478 และประกาศขอบเขตเมื่อวันที่ 18 พฤศจิกายน 2525 พื้นที่ 4 ไร่ 1 งาน 33 ตารางวา นับเป็นปราสาทขอมโบราณที่ยังคงสภาพสมบูรณ์และเป็นมรดกทางวัฒนธรรมอันทรงคุณค่า ของชุมชนบ้านพินนา ตำบลพินนา อำเภอสว่างแดนดิน จังหวัดสกลนคร (ชูพงศ์ คำจวง และคณะ. 2565. ออนไลน์)

ปราสาทขอมกู่พนนาจึงเป็นแหล่งโบราณคดีที่สำคัญเป็นแหล่งยึดเหนี่ยวจิตใจของชาวบ้าน ตำบลพนนา และพื้นที่ใกล้เคียง นอกจากนี้ในวันขึ้น 1 ค่ำ เดือน 3 ของทุกปี ชาวบ้านพนนาก็จะจัดงานประเพณี “บุญข้าวเจี้ยกัษ” ซึ่งถือเป็นข้าวเจี้ยกัษที่มีขนาดใหญ่ที่สุดในโลก ชาวบ้านจัดงานนี้ขึ้นมาเพื่อเป็นการบวงสรวง องค์ปราสาทขอมกู่พนนา เป็นงานที่ชาวตำบลพนนาได้ปฏิบัติสืบทอดกันมานานตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน การจัดพิธีบวงสรวงและได้อนุรักษ์สืบสานพัฒนาระดับให้เป็นงานประเพณีที่สำคัญของอำเภอสว่างแดนดิน โดยประชาชนจะร่วมกันทำบุญตักบาตร พร้อมถวายข้าวเจี้ยแด่พระภิกษุสงฆ์ที่วัด (จารุบุตร เรื่องสุวรรณ. 2549: 12) ซึ่งเป็นขนบธรรมเนียมประเพณีทั่วไปของคนอีสาน และยังเป็นประเพณีบุญข้าวเจี้ยของชาวตำบลพนนา อีกด้วย

จากข้อมูลข้างต้น ผู้วิจัยจึงเกิดแนวคิดในการนำเสนอการพ้องบวงสรวงสักการะบูชาปราสาทขอมกู่พนนา โดยเป็นการออกแบบกระบวนการทำรำที่ใช้ในการแสดงการพ้องบวงสรวงปราสาทขอมกู่พนนาให้มีแบบแผน เป็นไปในทิศทางเดียวกัน และมีการถ่ายทำรำลงในสื่อโซเชียลมีเดีย เพื่อให้ง่ายต่อการฝึกซ้อมของผู้ที่มีจิตศรัทธาที่จะมารำถวายปราสาทขอมกู่พนนา และเป็นการยกระดับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของกู่พนนา ในเขตพื้นที่ตำบลพนนา อำเภอสว่างแดนดิน จังหวัดสกลนคร

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของปราสาทขอมกู่พนนา
2. เพื่อสร้างสรรค์ท่าพ้องสำหรับใช้ในการรำบวงสรวงปราสาทขอมกู่พนนา ตำบลพนนา อำเภอสว่างแดนดิน จังหวัดสกลนคร

ขอบเขตของการวิจัย

ประดิษฐ์กระบวนการท่าพ้องบวงสรวงปราสาทขอมกู่พนนา ตามประวัติความเป็นมาของปราสาทขอมกู่พนนา บ้านพนนา ตำบลพนนา อำเภอสว่างแดนดิน จังหวัดสกลนคร

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องอีกทั้งเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามโดยกำหนดกรอบและขั้นตอนของระเบียบวิจัย ดังนี้

1. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1.1 แบบบันทึกรูปแบบลักษณะเพลงและท่าพ้อง การแสดงนาฏศิลป์พื้นบ้านสร้างสรรค์ชุดพ้องบวงสรวงกู่พนนา ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลด้วยตนเอง โดยมีเครื่องมือการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

- 1.1.1 เครื่องบันทึกเสียง สำหรับบันทึกการสัมภาษณ์
- 1.1.2 กล้องถ่ายภาพ สำหรับบันทึกภาพนิ่ง
- 1.1.3 กล้องถ่ายวิดีโอสำหรับบันทึกภาพเคลื่อนไหวท่ารำ

1.2 แบบสัมภาษณ์แนวคิดการประดิษฐ์กระบวนการท่าพ้องในการแสดงนาฏศิลป์พื้นบ้านสร้างสรรค์ ชุดพ้องบวงสรวงกู่พนนา แบบไม่มีโครงสร้างตามกรอบแนวคิดการวิจัยในการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลด้วยตนเอง โดยมีเครื่องมือการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

- 1.2.1 แบบสัมภาษณ์ ในการใช้สัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง

1.2.2 สมุดบันทึก สำหรับจดบันทึกการสัมภาษณ์และข้อคิดเห็นจากผู้ทรงคุณวุฒิ

1.2.3 แบบสอบถามความคิดเห็นและข้อเสนอแนะประเมินคุณภาพผลงาน

2. การศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูล

2.1 การศึกษาค้นคว้าจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1.1 ศึกษาแนวคิดและหลักการหรือทฤษฎีในการสร้างสรรค์ จากหนังสือ และตำรา

2.1.2 ศึกษาหลักและวิธีการสร้างสรรค์เพลง จากหนังสือและตำรา

2.1.3 ศึกษาความเป็นมา ความสำคัญและลักษณะของการฟ้อน

2.1.4 ศึกษาแนวทางการสร้างสรรค์นาฏศิลป์จากผลงานการแสดงชุดอื่นที่มีความคล้ายคลึงกัน

2.2 การสัมภาษณ์

ผู้วิจัยได้คัดเลือกผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อการสัมภาษณ์ โดยกำหนดเกณฑ์การเลือกผู้ให้ข้อมูลในการสัมภาษณ์คือ ต้องเป็นผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านนาฏศิลป์ และผู้ที่ทำงานเกี่ยวข้องกับชุมชน งานด้านนาฏศิลป์ไทย และดนตรีไทยที่เป็นทั้งศิลปินหรือนักวิชาการ นักดนตรีที่มีความรู้ และประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องจำนวน 5 ท่าน ได้แก่

2.2.1 นางรัจนา พวงประยงค์ ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง ปี พ.ศ. 2554 (ผู้เชี่ยวชาญด้านนาฏศิลป์)

2.2.2 นางฉวีวรรณ พันธุ ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง ปี พ.ศ. 2536 (ผู้เชี่ยวชาญด้านการแสดงหมอลำ)

2.2.3 ดร.ไพโรจน์ ทองคำสุก ราชบัณฑิต (ผู้เชี่ยวชาญด้านนาฏศิลป์)

2.2.4 รศ.นาวา วงษ์พรม ผู้เชี่ยวชาญด้านศิลปะวัฒนธรรมอีสาน

2.2.5 ดร.พรสวรรค์ พรตอณก่อ ผู้เชี่ยวชาญด้านคีตศิลป์พื้นเมืองอีสาน

2.3 การสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้เข้าร่วมสัมมนาในโครงการต่าง ๆ ที่จัดขึ้นโดยมหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี โดยความร่วมมือกับผู้วิจัยและชุมชน ในประเด็นความรู้ที่ เกี่ยวข้องกับงานวิจัย เพื่อเพิ่มพูนความรู้ถือเป็นการเก็บข้อมูลแบบกลุ่มจากบุคลากรที่มีความรู้ และความเชี่ยวชาญ

2.4 การสำรวจข้อมูลภาคสนาม การรวบรวมข้อมูลจากการสังเกตการณ์ การสนทนากลุ่ม สัมภาษณ์ มีทั้งแบบสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม และสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม จากผู้แสดง ทีมงาน บุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการแสดงนาฏศิลป์พื้นบ้านสร้างสรรค์ชุดฟ้อนบวงสรวงกู่พินนา รวมไปถึงกลุ่มชุมชน นักเรียน นักศึกษา เพื่อนำข้อมูลมาวิเคราะห์ตามกระบวนการวิจัย

2.5 ประสิทธิภาพของผู้วิจัย การมีส่วนร่วมในการสร้างสรรค์งานนาฏศิลป์พื้นบ้านสร้างสรรค์ ในบทบาทหน้าที่ที่แตกต่างกันออกไป อาทิ ผู้ออกแบบการแสดง นักแสดง ฝ่ายเสื้อผ้า ฝ่ายแต่งหน้า ทำผม และบทบาทในฐานะผู้ชมการแสดง เมื่อได้ข้อมูลจากเครื่องมือในการวิจัยที่กล่าวมาข้างต้นแล้ว ผู้วิจัยจึงได้นำข้อมูลดังกล่าวมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูล สรุป และอภิปรายผล ผลการศึกษา โดยใช้วิธีพรรณนาวิเคราะห์ เพื่อให้ได้ข้อมูลตรงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย นำเสนอเป็นงานวิจัย

2.6 การเผยแพร่ผลงานสู่ชุมชน ได้มีการบันทึกวีดิทัศน์และเผยแพร่สู่สาธารณะชนในช่องทาง YouTube ควบคู่กับการลงพื้นที่สอนปฏิบัติท่ารำ เพื่อเป็นต้นแบบในการฝึกซ้อมและนำไปใช้ต่อไป

3. การตรวจสอบข้อมูล

ผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่รวบรวมจากการสำรวจ สังเกต สัมภาษณ์ และการลงพื้นที่ในชุมชน ที่เก็บรวบรวมและทำการจดบันทึกไว้ มาตรวจสอบความสมบูรณ์ของข้อมูลจากเครื่องมือทุกประเภทที่ใช่ว่ามีข้อมูล

เครื่องมือใดมีคำตอบที่ชัดเจนถูกต้อง เหมาะสมหรือไม่ หากมีส่วนใดที่ยังไม่สมบูรณ์จะทำการเก็บรวบรวมเพิ่มเติมเพื่อให้เกิดความสมบูรณ์มากขึ้น และนำข้อมูลที่สมบูรณ์มาจัดหมวดหมู่ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

การแสดงนาฏศิลป์พื้นบ้านสร้างสรรค์ชุด ฟ้อนบวงสรวงกู่พินนา ในการสร้างสรรค์ผลงานชุดนี้ ผู้สร้างสรรค์ได้ใช้แนวคิดจากประวัติความเป็นมาของปราสาทขอมกู่พินนา ตำบลพินนา อำเภอสว่างแดนดิน จังหวัดสกลนคร และกระบวนการทำฟ้อนแม่บทอีสานของนางฉวีวรรณ ดำเนิน (พันธุ์) ศิลปินแห่งชาติ สาขา ศิลปะการแสดงพื้นบ้าน (หมอลำ) ประจำปี 2536 ที่ถือว่าเป็นแม่ท่าของการฟ้อนอีสานในปัจจุบันมาสร้างสรรค์เป็นโครงสร้างท่ารำหลัก โดยได้แยกหัวข้อการศึกษาเป็น 2 ส่วน คือ

4.1 วิเคราะห์ท่ารำหลัก ชุด ฟ้อนบวงสรวงกู่พินนา

กระบวนการท่าหลักฟ้อนแม่บทอีสาน จำนวน 7 ท่า อยู่ในการแสดง 3 ช่วงดังนี้

4.1.1 การแสดงช่วงที่ 1 ใช้ท่ารำหลัก 3 ท่า ได้แก่ ท่าพิเภกถวายครู ท่าพระพรหมสี่หน้า

หนุมานถวายแหวน

4.1.2 การแสดงช่วงที่ 2 ใช้ท่ารำหลัก 3 ท่า ได้แก่ ท่าช้างเทียมแม่ ท่าคนหาเหยง

ท่ากินรีชมดอกไม้

4.1.3 การแสดงช่วงที่ 3 ใช้ท่ารำหลัก 1 ท่า ได้แก่ ท่าอุณมโนราห์

4.2 กระบวนท่าฟ้อนบวงสรวงกู่พินนา

กระบวนการท่ารำทั้งหมดสร้างสรรค์มาจากแม่บทอีสาน จำนวน 72 ท่า

5. กรอบแนวคิดการวิจัย

เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของปราสาทขอมกู่พินนา

- ประวัติความเป็นมาของปราสาทขอมกู่พินนา
- ประเพณีบุญเดือนสาม บุญข้าวเจี้ยกัษ ของชุมชนบ้านพินนา

การแสดงในรูปแบบนาฏศิลป์พื้นบ้านสร้างสรรค์ชุด ฟ้อนบวงสรวงกู่พินนา

- ลักษณะการฟ้อนพื้นบ้านอีสานแบบสร้างสรรค์
- นาฏยประดิษฐ์ท่ามือและท่าเท้าของการฟ้อนพื้นบ้านอีสาน
- แนวคิดในการประดิษฐ์กระบวนการท่าฟ้อน ชุดฟ้อนบวงสรวงกู่พินนา

วิจัยเชิงคุณภาพ

- สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ

โดยใช้เครื่องมือในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้างกำหนดวัตถุประสงค์โดยผ่านผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบข้อมูลความถูกต้องในการใช้ภาษาและครอบคลุมเนื้อหาจากแบบสัมภาษณ์

- ศึกษาเอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

รวบรวมข้อมูลจากเอกสารทางวิชาการ ทั้งที่เป็นตำราบทความ วิทยานิพนธ์ ศิลปนิพนธ์ จาห้องสมุดและหอสมุดต่าง ๆ

- บันทึกการงานการวิจัย ผู้วิจัยใช้รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยนำข้อมูลที่รวบรวมได้ทั้งหมดมาวิเคราะห์ ตีความ และสรุปผลการวิจัยด้วยการพรรณนาความ (Content Analysis)

หมายเหตุ. โดย ศุทธิณี สมศรี, 2567.

ผลการวิจัยและการสร้างสรรค์

การแสดงนาฏศิลป์พื้นบ้านสร้างสรรค์ ชุด ฟ้อนบวงสรวงกู่พินนา ในการสร้างสรรค์ผลงานชุดนี้ผู้วิจัย ได้ศึกษาประวัติความเป็นมาของปราสาทขอมกู่พินนา โบราณสถานที่ถูกสร้างขึ้นราวพุทธศตวรรษที่ 18 สมัย พระเจ้าชัยวรมันที่ 7 แห่งอาณาจักรขอม เพื่อใช้เป็นศาสนสถานประจำสถานพยาบาล หรือที่เรียกว่า

“อโรคยาศาล” ปราสาทขอมโบราณที่ยังคงสภาพสมบูรณ์และเป็นมรดกทางวัฒนธรรมอันทรงคุณค่าของชุมชนบ้านพินนา ปราสาทขอมกู่พินนาจึงเป็นแหล่งโบราณคดีที่สำคัญเป็นแหล่งยึดเหนี่ยวจิตใจของชาวบ้านตำบลพินนาและพื้นที่ใกล้เคียง และในวันขึ้น 1 ค่ำ เดือน 3 ของทุกปี ชาวบ้านพินนาก็จะจัดงานประเพณี “บุญข้าวเจี้ยกัษ” ชาวบ้านจัดงานนี้ขึ้นมาเพื่อเป็นการบวงสรวงองค์ปราสาทขอมกู่พินนา เป็นงานที่ชาวตำบลพินนาได้ปฏิบัติสืบทอดกันมานานตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยการจัดพิธีบวงสรวงจะมีการแสดงฟ้อนบวงสรวงที่ชาวบ้านได้จัดเตรียมโดยใช้เพลงลูกทุ่งหมอลำในการแสดง ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงเกิดแนวคิดแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์ทำฟ้อนเพื่อให้ชาวบ้านมีเพลง มีการแสดงสำหรับบวงสรวงเป็นของชาวบ้าน และผู้มีจิตศรัทธากู่พินนามาฟ้อนรำเพื่อสร้างแบบแผน และความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันให้กับชาวบ้านในชุมชน ผู้วิจัยจึงได้หยิบยกประวัติความเป็นมาของกู่พินนา และประเพณีบุญข้าวเจี้ยกัษมาสร้างสรรค์การแสดง โดยใช้เนื้อร้อง ทำนองสื่อความหมายเพื่อบ่งบอกอัตลักษณ์ของ ฟ้อนบวงสรวงกู่พินนา โดยนำเสนอรูปแบบการแสดงแบ่งเป็น 3 ช่วง ดังนี้

ช่วงที่ 1 สักการะปราสาทขอมกู่พินนา

- สื่อถึงการกราบไหว้บูชาขอขมาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ดูแลปกป้องรักษา กู่พินนา และชาวบ้านพินนา โดยผ่านทำนองเพลงอีสานจังหวะช้า กระบวนท่ารำเป็นการใช้ภาษาท่า และนาฏยศัพท์แม่บทอีสานตามคำร้อง

ช่วงที่ 2 เล่าขานตำนานกู่พินนา

- สื่อถึงประวัติความเป็นมาของกู่พินนา ปราสาทขอมโบราณที่เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของชาวบ้านพินนาผ่านทำนองเพลง ทำนองอีสาน สื่อถึงวัฒนธรรมพื้นถิ่นอีสานที่ชัดเจน กระบวนท่ารำใช้ท่ารำภาษาทำนาฏยศัพท์แม่บทอีสานในการติดตามคำร้อง

ช่วงที่ 3 ร่วมแรงร่วมใจทำบุญใหญ่เดือนสามบ้านพินนา

- สื่อถึงความร่วมแรงร่วมใจจัดงานบุญข้าวเจี้ยกัษ เพื่อบวงสรวงองค์ปราสาทบ้านพินนาผ่านทำนองลำเพลิน มีจังหวะเร็วขึ้นเพื่อเป็นการเฉลิมฉลองงานประจำปีบุญข้าวเจี้ยกัษ กระบวนท่ารำใช้ท่ารำตามห้องทำนองเพลง มีลักษณะการย่อเท้า และเตะเท้าตามทำนองใช้ภาษาท่า และนาฏยศัพท์แม่บทอีสานในการตีบทตามคำร้อง

สรุปและอภิปรายผล

สรุปผล

การสร้างสรรค์ผลงานทางด้านนาฏศิลป์พื้นบ้านสร้างสรรค์ ชุดฟ้อนบวงสรวงกู่พินนา ผู้วิจัยได้ศึกษาประวัติความเป็นมาของปราสาทขอมกู่พินนา กระบวนท่าฟ้อนบวงสรวงกู่พินนามีกระบวนท่าทั้งดงาม สื่อให้เห็นถึงการตีความหมายตามคำร้องที่มีการเล่าในส่วนของประวัติความเป็นมา และประเพณีบุญเดือนสาม บุญข้าวเจี้ยกัษของชุมชนบ้านพินนา เพื่อทำให้ทุกคนเล็งเห็นถึงความเชื่อและความศรัทธาของชาวบ้านพินนา จังหวัดสกลนคร จึงได้ประดิษฐ์เป็นทำรำนานาฏศิลป์พื้นบ้านสร้างสรรค์ โดยแนวคิดสำคัญในการประดิษฐ์ท่ารำ ผู้วิจัยได้ใช้แนวคิดจากกระบวนประดิษฐ์ท่าการฟ้อนแม่บทอีสานของฉวีวรรณ ดำเนิน(พินธุ) ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดงพื้นบ้าน (หมอลำ) ประจำปี 2536 มาประดิษฐ์ท่าฟ้อนและนำข้อมูลทั้งหมดนำเสนอเป็นรูปแบบนาฏศิลป์พื้นบ้านอีสานสร้างสรรค์โดยใช้นักแสดงทั้งหมด 2 คน ชาย 1 คน หญิง 1 คน กระบวนท่าฟ้อนแม่บทอีสาน จึงทำให้มีท่ารำท่าทำตามจังหวะเพลงเป็นส่วนใหญ่ ฟ้อนบวงสรวงกู่พินนาเป็นชุดการแสดงสร้างสรรค์เพื่อให้ประชาชนชาวบ้านที่มีจิตศรัทธานำไปรำบวงสรวงในประเพณีงานประจำปีในโอกาสต่าง ๆ

การแสดงชุดนี้เป็นการสร้างสรรค์การแสดงการฟ้อนบวงสรวงกู่พันนาให้มีแบบแผนเป็นไปในทิศทางเดียวกัน และเอกลักษณ์ประจำชุมชนโดยมีการถ่ายทอดกระบวนการทำฟ้อนให้กับชาวบ้านในชุมชน และถ่ายทอดกระบวนการทำรำลงในสื่อสังคมออนไลน์ เพื่อให้ง่ายต่อการฝึกซ้อมของผู้ที่มีจิตศรัทธาที่จะมาฟ้อนบวงสรวงกู่พันนา และเป็นการยกระดับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมปราสาทขอมกู่พันนาในเขตพื้นที่เทศบาลตำบลพันนา อำเภอสว่างแดนดิน จังหวัดสกลนคร โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ชุมชนมีส่วนร่วมและสร้างค่านิยมในการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น

ในเรื่องของกระบวนการทำรำ ยึดคำร้องเป็นหลักในการปฏิบัติทำรำ ในกระบวนการทำต่อไป ผู้วิจัยได้กำหนดทิศทางการแสดง จำนวน 1 ทิศทางได้แก่ ทิศทางที่ 1 ด้านหน้าปราสาทกู่พันนา การคิดประดิษฐ์ทำรำนานาฏศิลป์พื้นบ้านสร้างสรรค์ ชุดฟ้อนบวงสรวงกู่พันนา ได้แนวความคิดจากการประดิษฐ์สร้างสรรค์ ทำรำ คือ คิดค้นกระบวนการทำรำขึ้นใหม่ โดยคำนึงถึงการสื่อเรื่องราวของการแสดงผ่านกระบวนการทางด้านนาฏศิลป์ เพื่อให้เกิดเป็นงานสร้างสรรค์ โดยใช้หลักการ นาฏยประดิษฐ์ (Choreography) คือ หลักการและวิธีการเคลื่อนไหวร่างกายเพื่อการฟ้อนรำ การหาข้อมูล แรงบันดาลใจ วัตรกรรมการออกแบบและประกอบสร้าง การกำหนดแนวคิดของเนื้อหาและ รูปแบบ การพัฒนาการออกแบบท่าทาง การเคลื่อนไหว แนวทางและการวิเคราะห์ดนตรี ความสัมพันธ์ ของการแสดงกับฉาก เครื่องแต่งกาย แสงสีเสียง อุปกรณ์การแสดง การคัดเลือกผู้แสดง และการฝึกซ้อม (สุรพล วิรุฬห์รักษ์, 2557 : 105)

การแสดงนาฏศิลป์พื้นบ้านสร้างสรรค์ ชุดฟ้อนบวงสรวงกู่พันนา มีแม่ท่าและกระบวนการทำทั้งหมด 78 ท่า 1 แถวรูปแบบหน้ากระดาน มีกระบวนการทำหลักที่สร้างสรรค์จากท่ารำฟ้อนแม่บทอีสานจำนวน 7 ท่า ได้แก่ ท่าพระพรหมสี่หน้า ท่าช้างเทียมแม่ ท่าคนหาเหยง ท่าพิเภกถวายครู ท่ากินรีชมดอกไม้ ท่าหนุมานถวายแหวน และท่าอุณโณราห์ และมีกระบวนการฟ้อนทั้งหมด 78 ท่า ตามจังหวะห้องดนตรี กำหนดทิศทาง 1 ทิศทางตามรูปแบบของปราสาทกู่พันนา ซึ่งทั้งหมดที่กล่าวมานี้เป็นเอกลักษณ์ของการแสดง ชุดฟ้อนบวงสรวงกู่พันนา เพื่อเป็นผลงานนาฏศิลป์พื้นบ้านสร้างสรรค์ที่ทรงคุณค่าต่องานศิลปะการแสดงในโอกาสต่อไป

เครื่องแต่งกายโดยใช้แนวคิดจากการฟื้นฟูภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านผ้าทอกรรมธรรมชาติ และพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งกระบวนการผลิตผ้าทอย้อมกรรมธรรมชาติมีเสน่ห์ที่น่าหลงใหล ด้วยกระบวนการผลิตน้ำครามจากพืชที่เรียกว่า “ต้นคราม” การทำน้ำครามนั้นต้องทำด้วยจิตวิญญาณ ใส่ใจดูแลอย่างเต็มที่ตามวิถีภูมิปัญญาที่สืบทอดกันมาเป็นภูมิปัญญาแห่งชุมชน ผ้าทอย้อมกรรมธรรมชาติจึงสร้างคุณค่าทางจิตใจให้กับผู้ผลิต ผู้ใช้ และผู้ครอบครองอยากจะได้เปรียบมูลค่าได้ ทำให้ผ้าทอย้อมกรรมมีคุณค่ายังประโยชน์ต่อการคงอัตลักษณ์วิถีครามไทสกลได้อย่างงดงาม (อนรรตน์ สายทอง และคณะ, 2554: 16)

ผ้าทอย้อมกรรมธรรมชาติ นอกจากจะนำมาใช้เป็นเครื่องนุ่งห่ม ยังได้ถูกนำมาใช้ในพิธีกรรมตั้งแต่เกิดจนตายเพราะการแต่งกายเป็นเรื่องของวิถีชีวิตและเป็นวัฒนธรรมที่สะท้อนถึงความรู้สึกและภูมิปัญญา อัตลักษณ์ของการแต่งกาย และผ้าทอย้อมกรรมธรรมชาติทั้งดงามจะแสดงให้เห็นถึงพัฒนาการและความเจริญของสังคมนั้น ๆ ได้ ลวดลาย สี และรูปแบบของการตัดเย็บจะสื่อถึงความสุนทรีย์ของกลุ่มชนและหมายถึงคุณภาพทางสังคมของบุคคลด้วย ดังนั้นเสื้อผ้าและเครื่องแต่งกายจึงไม่ใช่เพียงเครื่องปกปิดร่างกายจากความร้อนความหนาวของอากาศ หรือ จากฝุ่นละออง และอันตรายต่าง ๆ แต่จะเป็นรากฐานส่วนหนึ่งของชีวิตผู้คนในสังคม และถ่ายทอดจินตนาการความเป็นมาของสังคม ผ้าทอย้อมกรรมธรรมชาติจึงมีบทบาทที่สำคัญต่อการดำรงชีวิตของคนในชุมชน และสภาพสังคมในปัจจุบัน นอกจากนี้ยังเป็นการอนุรักษ์ และสืบทอดสินค้าที่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นของกลุ่มผ้าทอย้อมกรรมธรรมชาติให้คงอยู่ต่อไป (จิรภัทร เริ่มศรี, 2566: 4-5)

ผ้าทอสำหรับที่ใช้ในชีวิตประจำวันส่วนใหญ่เป็นผ้าพื้นไม่มีลวดลายเพราะต้องการความทนทาน จึงทอด้วยฝ้าย กลุ่มหญิงสาว หรือ ชาวบ้านในชุมชนเมื่อมีการรวมตัวกัน หรือมีงานสำคัญของชุมชนก็จะนิยม

สวมเสื้อผ้าทอสีขาวเป็นการแสดงลักษณะทางพระพุทธศาสนาที่เป็นที่ยอมรับความเป็นสากลมาจนถึงปัจจุบัน (นาวา วงษ์พรม, สัมภาษณ์ 22 มีนาคม 2567)

จากข้อความข้างต้นผู้วิจัยได้สร้างสรรค์กระบวนการทำรำเพื่อใช้ในการแสดง ชุดฟ้อนบวงสรวงกู่พันนา โดยสอดแทรกประวัติความเป็นมาของปราสาทขอมกู่พันนา และประเพณีบุญข้าวเจี้ยกัษของชุมชนบ้านพันนา และหยิบยกลักษณะการแต่งกายของผู้ชายและผู้หญิงชาวอีสานมาสร้างเครื่องแต่งกายให้เข้ากับผลงานสร้างสรรค์ที่ถูกต้อง ผู้วิจัยยึดหลักดังนี้ คำนึงถึงความสวยงามเหมาะสมกับเนื้อหาการแสดงลักษณะการแต่งกายท้องถิ่นวัฒนธรรมในเรื่องเครื่องแต่งกายพื้นเมืองอีสานที่ใช้สำหรับการแต่งกายในการแสดง และนิยมใช้ผ้าทอมือด้วยฝ้าย ทั้งชนิดเป็นสีพื้น เป็นผ้าย้อมครามประจำท้องถิ่นที่นำมาเป็นเครื่องแต่งกายในงานพิธีประจำหมู่บ้านพันนา ซึ่งมีสีผ้าทอย้อมครามธรรมชาติ และลวดลายต่างๆ สวยงาม ดังนี้

ผู้ชายสวมเสื้อแขนกระบอกสีขาว เพื่อสื่อให้เห็นถึงการเข้าวัดทำบุญของพุทธศาสนิกชน นุ่งผ้าย้อมคราม และคาดเอวด้วยมัดหมี่ย้อมคราม ตามลักษณะการแต่งกายของผู้ชายชาวบ้านภาคอีสานที่เป็นผ้าพื้นถิ่นของชาวจังหวัดสกลนคร ทำให้เกิดความคล่องตัวในการแสดงสวมเสื้อผ้าฝ้ายแขนกระบอกสีขาวสื่อให้เห็นถึงสีแทนของศาสนาพุทธ สวมเครื่องประดับเงิน ตามลักษณะเครื่องประดับพื้นถิ่นอีสาน

ภาพที่ 1 เครื่องแต่งกายผู้แสดงผู้ชาย

หมายเหตุ. โดย สุทธิณี สมศรี, 2567.

ผู้หญิงสวมเสื้อแขนกระบอกสีขาว เพื่อสื่อให้เห็นถึงการเข้าวัดทำบุญของพุทธศาสนิกชน นุ่งผ้ามัดหมี่ย้อมคราม สีกกรมหรือสีเข้มตามลักษณะการแต่งกายของผู้หญิงชาวบ้านแถบ บ้านพันนา ตำบลพันนา อำเภอสว่างแดนดิน จังหวัดสกลนคร ภาคอีสาน ทำให้เกิดความคล่องตัวในการแสดง ห่มสไบด้วยผ้ามัดหมี่ย้อมคราม ที่เป็นผ้าพื้นถิ่นของชาวจังหวัดสกลนคร เสื้อแขนกระบอกสีขาวสื่อให้เห็นถึงสีแทนของศาสนาพุทธ สวมเครื่องประดับเงิน ตามลักษณะเครื่องประดับพื้นถิ่นอีสาน

ภาพที่ 2 เครื่องแต่งกายผู้แสดงผู้หญิง

หมายเหตุ. โดย ศุทธิณี สมศรี, 2567.

ส่วนกระบวนการทำรายการแสดงนาฏศิลป์พื้นบ้านสร้างสรรค์ชุดฟ้อนบวงสรวงกู่พินนา ในการสร้างสรรค์ผลงานชุดนี้ผู้สร้างสรรค์ได้ใช้แนวคิดจากกระบวนการทำฟ้อนแม่บทอีสาน ที่ถือว่าเป็นแม่ท่าของการฟ้อนอีสาน ในปัจจุบัน มาสร้างสรรค์เป็นโครงสร้างท่าหลัก โดยการฟ้อนแม่บทอีสานฉวีวรรณ ดำเนิน(พันธุ) ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดงพื้นบ้าน (หมอลำ) ประจำปี 2536 ได้ประดิษฐ์คิดค้นขึ้น โดยได้รับการถ่ายทอดแม่ท่าฟ้อนมาจาก หมอลำชาลี ดำเนิน ผู้เป็นบิดา นอกจากนั้น ก็ได้มาจากหมอลำอาวุโสที่มีชื่อเสียงซึ่งมีท่าฟ้อนสวยงามแปลกตา จึงได้มารวมกับท่าฟ้อนของตนที่มีอยู่แล้ว เขียนลำดับกลอนลำแม่บทอีสาน โดยได้แยกหัวข้อการศึกษาเป็น 2 ส่วน คือ

ส่วนที่ 1 วิเคราะห์กระบวนการทำฟ้อนหลัก ชุด ฟ้อนบวงสรวงกู่พินนา

กระบวนการหลักฟ้อนแม่บทอีสาน จำนวน 7 ท่า อยู่ในการแสดง 3 ช่วงดังนี้

การแสดงช่วงที่ 1 ใช้ท่าหลัก 3 ท่า ได้แก่ ท่าพิเภกถวายครู ท่าพรหมสี่หน้า และท่าหนุมานถวายแหวน

1. ท่าพิเภกถวายครู ลักษณะท่ารำ ผู้แสดงพนมมือพร้อมเดาะข้อมือไปทางด้านหน้า โดยวาดมือจากด้านขวาข้างลำตัวไปทางด้านซ้าย โดยย่อเท้าซ้ายสลับกับเท้าขวา ดังภาพที่ 3

ภาพที่ 3 ท่าพิเภกถวายครู

หมายเหตุ. โดย ศุทธิณี สมศรี, 2567.

2. ท่าพระพรหมสี่หน้า ลักษณะท่ารำ ผู้แสดงตั้งแขนเป็นฉากในลักษณะวงบัวบานข้างลำตัว หายฝ่ามือทั้ง 2 ข้างออก กดปลายมือลงระดับศีรษะ ย่ำเท้าตามจังหวะเพลง ดังภาพที่ 4

ภาพที่ 4 ท่าพระพรหมสี่หน้า

หมายเหตุ. โดย ศุภินี สมศรี, 2567.

3. ท่าหนุมานถวายนวณ ลักษณะท่ารำ ผู้แสดงมือซ้ายจับส่งหลัง มือขวาจับล่อแก้วหักข้อมือเข้าหาลำตัว ย่ำเท้าตามจังหวะเพลง ดังภาพที่ 5

ภาพที่ 5 ท่าหนุมานถวายนวณ

หมายเหตุ. โดย ศุภินี สมศรี, 2567.

การแสดงช่วงที่ 2 ใช้ท่ารำหลัก 3 ท่า ได้แก่ ท่าช้างเทียมแม่ ท่าคนหาเหย่ง และท่ากินรีชมดอกไม้

4. ท่าช้างเทียมแม่ ลักษณะท่ารำ ผู้แสดงตั้งวงล่าง หักข้อมือขึ้นพร้อมกับวาดมือไปมา ข้างลำตัว ตะแคงซ้ายตามจังหวะเพลง ดังภาพที่ 6

ภาพที่ 6 ท่าช้างเทียมแม่

หมายเหตุ. โดย ศุภินี สมศรี, 2567.

5. ท่าคนขาเหย้ง ลักษณะท่ารำ ผู้แสดงมือซ้ายจับตะแคงบิดมือเข้าลำตัวระดับบนศีรษะ มือขวาตั้งวงสั้น แตะปลายเท้าซ้ายพร้อมทั้งสลับจับไปมาตามจังหวะเพลง ดังภาพที่ 7

ภาพที่ 7 ท่าคนขาเหย้ง

หมายเหตุ. โดย ศุภินี สมศรี, 2567.

6. ท่ากนิริชมดอกไม้ ลักษณะท่ารำ ผู้แสดงตั้งวงกลางและวงล่างด้านข้างลำตัวโดยมือขวาสูงพร้อมทั้งแตะข้อมือสลับไปมาซ้ายขวา แตะเท้าและย่อเท้าตามจังหวะเพลง ดังภาพที่ 8

ภาพที่ 8 ท่ากนิริชมดอกไม้

หมายเหตุ. โดย ศุภินี สมศรี, 2567.

การแสดงช่วงที่ 3 ใช้ท่ารำหลัก 1 ท่า ได้แก่ ท่าอุณมโนราห์

7. ท่าอุณมโนราห์ ลักษณะท่ารำ ผู้แสดงตั้งวงกลางระดับไหล่พร้อมวาดมือลงมาเป็นท่าจับคว่ำบริเวณเอว ย่ำเท้าตามจังหวะเพลงดังภาพที่ 9

ภาพที่ 9 ท่าอุณมโนราห์

หมายเหตุ. โดย ศุภินี สมศรี, 2567.

ส่วนที่ 2 กระบวนท่าพ่อนบวงสรวงกู่พินนา

กระบวนท่าที่สร้างสรรค์มาจากท่าพ่อนแม่บถอีสาน จำนวน 78 ท่า โดยทั้ง 78 ท่ามีท่าหลักจำนวน 7 ท่า ซึ่งผู้วิจัยได้นำมาสร้างสรรค์โดยใช้ท่าพ่อนสลับกันตามจำนวนคำร้องและห้องเพลง ซึ่งนับตามห้องเพลงได้ 4 ถึง 8 ห้อง โดยแต่ละห้องใช้การย่อท่าและการวาดมือเป็นวงเป็นกระบวนท่าเชื่อม

อภิปรายผล

งานวิจัยการแสดงนาฏศิลป์พื้นบ้านสร้างสรรค์ ชุดพ่อนบวงสรวงกู่พินนา นำไปสู่การอภิปรายผลในประเด็นสำคัญดังนี้

1. ประวัติความเป็นมาของปราสาทขอมกู่พินนา พบว่า ปราสาทขอมกู่พินนาถูกสร้างขึ้นราวพุทธศตวรรษที่ 18 เพื่อใช้เป็นศาสนสถานประจำสถานพยาบาล หรือที่เรียกว่า “อโรคยาศาล” จากการขุดค้นโบราณสถานเมื่อปี พ.ศ. 2542 พบโบราณวัตถุที่สำคัญ ได้แก่ เศียรพระวัชรธร ชิ้นส่วนพระโพธิสัตว์วัชรปราณี ทรงครุฑ พระยมทรงกระบือ และชิ้นส่วนพระกรพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร ประติมากรรมเหล่านี้เป็นรูปเคารพในพุทธศาสนานิกายมหายาน กรมศิลปากรได้ประกาศ “กู่พินนา” เป็นโบราณสถานของชาติเมื่อวันที่ 8 มีนาคม 2478 นับเป็นปราสาทขอมโบราณที่ยังคงสภาพสมบูรณ์และเป็นมรดกทางวัฒนธรรมอันทรงคุณค่า ของชุมชนบ้านพินนามาจนถึงปัจจุบัน ชาวบ้านพินนาจึงได้ร่วมกันจัดงานบุญพิธีบวงสรวงปราสาทขอมกู่พินนา และบุญข้าวจี๋ ในวันขึ้น 1 ค่ำ เดือน 3 ของทุกปี ซึ่งเป็นพิธีอันศักดิ์สิทธิ์ของชาวบ้านพินนา อำเภอสว่างแดนดิน จังหวัดสกลนคร สะท้อนถึงความเชื่อความเคารพ ความศรัทธาของชาวบ้านพินนาที่มีต่อปราสาทขอมกู่พินนา เป็นการสร้างเสริมพลังใจความเชื่อมั่น ก่อนที่จะเริ่มทำกิจกรรมมงคลใดๆหรือกิจกรรมสำคัญๆมักจะเริ่มด้วยพิธีบวงสรวงเสมอ ทั้งนี้เพื่อหนุนใจให้มีพลังที่จะสามารถขับเคลื่อนความก้าวหน้าให้แก่ชีวิตและการประกอบสัมมาอาชีวะอย่างสุจริต สอดคล้องกับ พระครูใบฎีกาหัตถ์ กิตตินนโท (2563. น. 58) กล่าวว่า สังคมไทยนับถือพุทธศาสนาเป็นศาสนาหลักที่คนไทยโดยมากยอมรับนับถือ เมื่อพิจารณาตามหลักฐานต่างๆ เช่น ตำนานก็จะเห็นการปรับเปลี่ยนทางความเชื่อ จากความเชื่อดั้งเดิมเพื่อรับพุทธศาสนาและศาสนาพราหมณ์เข้ามาจนกลายเป็นหลักของความเชื่อ เมื่อมีศาสนาอื่น ความเชื่อและศาสนายังเป็นบ่อเกิดของศิลปะแขนงอื่น ๆ เช่น ประติมากรรม มีทั้งรูปสลัก ลายเส้น รูปปั้น เรื่องราวทางพุทธศาสนามักปรากฏเป็นจิตรกรรมฝาผนังอันเป็นเสมือนบทเรียนทางศาสนาและเกิดปรากฏการณ์หนึ่งของชาวพุทธที่มีความเชื่อเหล่านี้ไปสู่พิธีกรรมตามบริบทของความเชื่อนั้นๆและสอดคล้องกับ พระชลญาณมุนี (2565. น.184-185) กล่าวว่า วิวัฒนาการของความเชื่อ และการยึดถือปฏิบัติเกี่ยวกับพฤติกรรมความเชื่อของคนไทย จนกลายเป็นความเชื่อทางศาสนาก็เช่นเดียวกัน มีการนับถือธรรมชาติ นับถือผีสงเทวดา นับถือบรรพบุรุษ นับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ นับถือเทพเจ้ามาก่อน ดังนั้น คนไทยส่วนใหญ่ในปัจจุบันแม้จะนับถือพุทธศาสนา แต่ความเชื่อพื้นฐานดั้งเดิมก็ยังฝังรากลึกส่งผลมาถึงความเชื่อของคนไทยในปัจจุบันดังปรากฏอยู่ ซึ่งเราจะพบเห็นได้จากการประกอบพิธีกรรมใด ๆ ก็ตามจะต้องมีการบวงสรวงการบูชากราบไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำถิ่นที่นับถือสืบต่อกันมา

2. สร้างสรรค์กระบวนท่าพ่อนสำหรับการใช้ในการบวงสรวงปราสาทขอมกู่พินนาโดยศึกษารูปแบบและลักษณะของการสร้างสรรค์งานพ่อนสำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพ จากเอกสาร ตำรา วรรณกรรมพื้นถิ่น เพื่อนำมาใช้ในการวิเคราะห์และเป็นแนวคิดสำคัญในการประดิษฐ์ท่ารำเป็นเอกลักษณ์ของผลงานและผู้วิจัยได้ใช้แนวคิดจากกระบวนประดิษฐ์ท่าพ่อนแม่บถอีสานของฉวีวรรณ ดำเนิน(พินธุ) ศิลปินแห่งชาติเพื่อเป็นท่ารำหลักในการสร้างสรรค์กระบวนท่ารำ พ่อนบวงสรวงกู่พินนา โดยเกิดขึ้นจากพิธีกรรม บวงสรวง งานบุญ ประเพณีและความเชื่อของชุมชน มีอัตลักษณ์ด้านการแต่งกายประจำท้องถิ่นที่มีการสืบทอดต่อกันมา

และสอดคล้องกับฉันทวิช ปิ่นทอง (2566. น. 99) กล่าวถึงบทบาทสำคัญของการฟ้อนบวงสรวงโดยสื่อถึงความศรัทธา การขนาน การสร้างความรักความสามัคคี การเผยแพร่และสืบทอด และการเพิ่มมูลค่าทางวัฒนธรรม และสอดคล้องกับ สารภี ขาวดี (2563. น.980) กล่าวว่า การจัดงานบุญหรือประเพณีที่อยู่ชุมชน มีบทบาทรับใช้ชุมชนหลายประการ ช่วยควบคุมคนในชุมชนให้เป็นระเบียบ ช่วยรักษาวัฒนธรรมให้คงอยู่ ช่วยสร้างขวัญและกำลังใจ ช่วยให้ความบันเทิงและช่วยสร้างให้ชุมชนเกิดความรักความสามัคคี เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ซึ่งกันและกัน ล้วนแล้วแต่เกิดจากความสำคัญของประเพณี พิธีกรรมในชุมชนยังมีส่วนช่วยให้ชุมชนตระหนักในคุณค่าของประเพณี และช่วยกันธำรงรักษาให้คงอยู่สืบไป

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. องค์กรและหน่วยงานทางการศึกษา ได้แก่ สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ วัฒนธรรมจังหวัด และสถานศึกษา สามารถนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ได้ องค์ความรู้ที่เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของปราสาทขอมกู่พันนาและการแสดงพื้นบ้านสร้างสรรค์ชุดฟ้อนบวงสรวงกู่พันนา เป็นการประดิษฐ์สร้างสรรค์ขึ้นมาใหม่ที่สมบูรณ์แบบ สามารถนำไปถ่ายทอดให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ และความหวงแหนไปสู่การอนุรักษ์ที่ยั่งยืน
2. ควรมีการสร้างสรรคงานนาฏศิลป์เพื่อชุมชนมากขึ้น เป็นการปลูกฝังความเป็นไทยให้แก่เยาวชนรุ่นใหม่ เป็นการอนุรักษ์และสืบทอดศิลปวัฒนธรรมอันดีให้คงอยู่คู่ชาติไทยสืบไป

เอกสารอ้างอิง

- จารุบุตร เรื่องสุวรรณ. (2549). ของดีอีสาน (อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ นางอรุณฯ เรื่องสุวรรณ ท.ช. ณ วัดพระศรีมหาธาตุวรมหาวิหาร เขตบางเขน กรุงเทพฯ วันจันทร์ที่ 27 มีนาคม). ม.ป.ท.: ม.ป.พ.
- จิรภัทร เริ่มศรี. (2566). การสื่อสารอัตลักษณ์จังหวัดสกลนครผ่านผ้าทอย้อมครามธรรมชาติ. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี, 12(1), มกราคม-มิถุนายน.
- ชูพงศ์ คำจวง และคณะ. (2565). ยลโฉมสกลนคร. วารสารยลโฉมสกลนคร, 1(1). สืบค้นเมื่อ 17 สิงหาคม 2567, จาก <https://file:///C:/Users/My%๒Document/Downloads/28-6-65.pdf>
- ฉันทวิช ปิ่นทอง. (2566). บทบาทการฟ้อนผู้ไทกาฬสินธุ์ในพิธีบวงสรวงพระยาชัยสุนทร (เจ้าโสมพะมิตร). วารสารพัฒนศิลป์วิชาการ, 7(2), กรกฎาคม-ธันวาคม.
- พระครูใบฎีกาหสดี กิตตินนโท. (2563). วิถีแห่งความเชื่อของชาวพุทธในสังคมไทย. วารสารมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เลย์ปริทัศน์, 1(2), พฤษภาคม-สิงหาคม.
- พระชลญาณมุนี. (2565). ปรากฏการณ์ทางความเชื่อของคนไทยในยุคปัจจุบัน. วารสารมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย บัณฑิตศึกษาพุทธโฆสปริทรรศน์, 8(1), มกราคม-เมษายน.
- พระอธิการสมาน สนติกโร และคณะ. (2564). แนวทางการส่งเสริมประเพณีบุญข้าวจี๋ของชุมชนตำบลทุ่งกุลารั้วอำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด. วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย บุรีรัมย์, 6(1), มกราคม-มิถุนายน.
- สารภี ขาวดี. (2563). บทบาทของประเพณีบุญเดือนสามในชุมชนไทกะเลิงบ้านม่วง จังหวัดนครพนม. งานประชุมวิชาการระดับชาติ มหาวิทยาลัยรังสิต, 1 พฤษภาคม. (เผยแพร่ออนไลน์)
- สุทัศน์ ประทุมแก้ว และคณะ. (2563). อัตลักษณ์และคุณค่าทางความเชื่อของลาวกับพิธีกรรม “ลงช่วง” ในจังหวัดศรีสะเกษ. วารสารพุทธปรัชญาวิวัฒน์, 4(2), กรกฎาคม-ธันวาคม.

สุรพล วิรุฬห์รักษ์. (2557). นาฏยทฤษฎี. วารสารราชบัณฑิตยสถาน, 39(3), กรกฎาคม-กันยายน.

สำนักศิลปกรรม ราชบัณฑิตยสถาน.

อนรรจน์ สายทอง และคณะ. (2554). รายงานวิจัยक्रमและผลิตภัณฑ์क्रम. มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.